

FİNANSAL GELİŞİMDE ENDÜSTRİYEL ETKİ

Ali İhsan ÖZTÜRK

FİLİZ KİTABEVİ
İSTANBUL
2021

Finansal Gelişimde Endüstriyel Etki
Ali İhsan ÖZTÜRK

ARALIK 2021

ISBN: 978-975-368-705-8

BASKI

Kiraz Medya Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Matbaacı Sertifika Numarası: 40162

YAYINLAYAN

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Cemal Yener Tosyalı Cad. No: 57/A (113)
Vefa-Fatih/İSTANBUL
Tel: (212) 527 0 718
(850) 441 0 359
Faks: (212) 519 20 71

www.filizkitabevi.com

bilgi@filizkitabevi.com

Yayıncı Sertifika Numarası: 48596

Copyright© Bu kitabın Türkiye'deki yayın hakları Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanuni iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

ÖNSÖZ

Toplumlar açısından önemli hedeflemelerden birisi olan iktisadi büyüme kavramının finansal gelişmeyle ilişkisinin olup olmadığı ve şayet varsa hangi yönde olduğu hakkında son zamanlarda birçok araştırma ve analiz gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalardan elde edilen sonuçlar, analizin yapıldığı ülke veya ülke grubuna ya da söz konusu analizin kapsadığı zaman dilimine bağlı olarak farklılıklar göstermiştir. Finansal gelişmenin iktisadi büyümeyi desteklediği yönünde bulgular elde edildiği gibi, iktisadi büyümenin finansal gelişmeye öncülük ettiği şeklinde sonuçlarda gözlemlenmiştir. Ayrıca eş zamanlı olarak karşılıklı etkinin olduğunu, hiçbir ilişkinin bulunmadığını ya da finansal gelişmenin büyüme üzerinde negatif etkisinin olduğunu gösteren çalışmalarda mevcuttur. Tam bir görüş birliği olmasa da, finansal gelişmenin iktisadi büyümeye yol açtığı veya iktisadi büyümenin finansal gelişimi desteklediği genel olarak kabul görmektedir.

İktisadi büyümenin önemli bir belirleyicisi olan sanayi sektörünün faaliyetleri ve içinde bulunduğu koşullar, her ekonomi için önem arz etmektedir. Bu kitapta ise, sanayi sektörünün finansal gelişme üzerindeki etkilerinin ve öneminin araştırılarak analiz edilmesi hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda; öncelikle, finansal gelişme ve sanayi sektörüne dair bir takım teorik bilgilendirmeler yapılmıştır. Daha sonra ise; Dünya Bankası ve OECD veri tabanlarından elde edilen veriler ışığında, panel regresyon analizi uygulaması gerçekleştirilerek belirlenen değişkenler üzerinden bahse konu ilişkinin yönü ve büyüklüğü hakkında elde edilen bulgular, iktisadi olarak yorumlanmıştır. Böylece, konuya ilgisi olan tarafların etraflıca bilgi sahibi olabileceği bir çalışmanın ortaya çıkması için azami gayret sarf edilmiştir.

Bu eser; İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı bünyesinde, Prof. Dr. Halil Tunalı danışmanlığında yürütülen ve Prof. Dr. Ferda Yerdelen Tatoğlu, Doç. Dr. Kadir Tuna, Dr. Öğr. Üyesi Haydar Karadağ ile Dr. Öğr. Üyesi Nihat Gümüş' ün oluşturduğu jürinin onayından geçerek başarılı bulunan yüksek lisans tez çalışmasından türetilmiştir. Bu kitabın teşekkülü sürecinde; tüm destek ve teşviklerden ötürü, değerli kardeşim sayın Arş. Gör. Abdullah Miraç Bukey'e, verdiğim her türlü kararında arkamda duran, en büyük destekçim, sevgili eşim sayın Betül Öztürk'e, her daim varlıklarından güç aldığım, en büyük dayanağım

olan çok kıymetli aileme ve bu süreçte manevi yardımlarını derinden hissettiğim tüm sevenlerime ve dostlarıma ziyadesiyle müteşekkirdiğimi bildirmek isterim.

İSTANBUL – 2021

Ali İhsan ÖZTÜRK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İKTİSADİ BÜYÜME KAVRAMI, SANAYİ SEKTÖRÜ VE TEMEL UNSURLARI

1.1. İKTİSADİ BÜYÜMENİN TANIMI.....	5
1.2. İKTİSADİ BÜYÜMENİN KAYNAKLARI	6
1.2.1. Nüfus.....	6
1.2.2. İstihdam	7
1.2.3. Beşeri Sermaye	8
1.2.4. Doğal Kaynaklar	9
1.2.5. Sermaye Birikimi	10
1.2.6. Teknolojik Gelişmeler	10
1.3. İKTİSADİ BÜYÜME VE SANAYİ	11
1.3.1. Kaldor Yasaları Ekseninde İktisadi Büyüme - Sanayi İlişkisi	12
1.4. SANAYİNİN TANIMI VE TARİHÇESİ	13
1.4.1. Sanayinin Tanımı	13
1.4.2. Sanayinin Tarihçesi ve Tarihsel Süreçte Sanayi Döngüleri	14

1.4.2.1. Sanayi 1.0.....	14
1.4.2.2. Sanayi 2.0.....	15
1.4.2.3. Sanayi 3.0.....	16
1.4.2.4. Sanayi 4.0.....	16
1.5. SANAYİ SEKTÖRÜNÜN YAPISI VE ÖZELLİKLERİ	19
1.5.1. İmalat Sanayi.....	22
1.5.1.1. Tüketim Malları Üreten Sanayiler.....	27
1.5.1.2. Ara Malı Üreten Sanayiler	27
1.5.1.3. Yatırım Malları Üreten Sanayiler	27
1.5.2. Madencilik.....	28
1.5.3. Enerji	29
1.6. SANAYİLEŞME STRATEJİLERİ.....	30
1.6.1. İthal İkamesine Dayalı Sanayileşme Stratejisi	30
1.6.2. İhracata Dayalı Sanayileşme Stratejisi	32

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL SİSTEM VE FİNANSAL GELİŞME KAVRAMLARINA

İLİŞKİN TEORİK ÇERÇEVE

2.1. FİNANSAL SİSTEMİN TANIMI VE ÖNEMİ	34
2.2. FİNANSAL SİSTEMİ OLUŞTURAN UNSURLAR	36
2.3. FİNANSAL PİYASALAR	38
2.3.1. Para ve Sermaye Piyasaları	38
2.3.2. Birincil ve İkincil Piyasalar	40
2.3.3. Spot ve Vadeli İşlem Piyasaları.....	41
2.3.4. Organize ve Tezgah Üstü Piyasalar	41
2.4. FİNANSAL ARAÇLAR.....	43
2.4.1. Para Piyasası Araçları	43

2.4.1.1. Hazine Bonoları	43
2.4.1.2. Finansman Bonosu	43
2.4.1.3. Mevduat Sertifikaları	44
2.4.1.4. Repo Sözleşmeleri	44
2.4.2. Sermaye Piyasası Araçları	45
2.4.2.1. Hisse Senetleri	45
2.4.2.2. İpotek Senetleri	46
2.4.2.3. Tahviller	46
2.5. FİNANSAL KURUMLAR	47
2.5.1. Merkez Bankaları	48
2.5.1.1. Temel Görev ve Fonksiyonları	48
2.5.1.2. Para Politikası Araçları	49
2.5.1.2.1. Geleneksel Para Politikası Araçları	49
2.5.1.2.1.1. Açık Piyasa İşlemleri	49
2.5.1.2.1.2. Reeskont Oranı	50
2.5.1.2.1.3. Zorunlu Karşılık Oranı	50
2.5.1.2.2. Geleneksel Olmayan Para Politikası Araçları	50
2.5.1.2.2.1. Niceliksel Genişleme	51
2.5.1.2.2.2. Kredi Genişlemesi	51
2.5.1.2.2.3. Faiz Taahhüdü	52
2.5.1.2.2.4. Faiz Koridoru	52
2.5.2. Bankalar	52
2.5.2.1. Mevduat Bankaları (Ticari Bankalar)	53
2.5.2.2. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	54
2.5.2.3. Katılım Bankaları	54
2.5.3. Diğer Finansal Kuruluşlar	54

2.5.3.1. Sigorta Şirketleri	54
2.5.3.2. Emeklilik Fonları	55
2.5.3.3. Finansman Şirketleri	55
2.5.3.4. Aracı Kurumlar	55
2.5.3.5. Yatırım Fonları	56
2.6. FİNANSAL GELİŞME KAVRAMI VE İÇERİĞİ	56
2.7. FİNANSAL GELİŞMİŞLİK ÖLÇÜTLERİ	57
2.7.1. Miktar Ölçütleri	58
2.7.1.1. Parasal Büyüklükler	58
2.7.1.2. Kredi Büyüklükleri	59
2.7.1.3. Sermaye Piyasası Büyüklükleri	59
2.7.2. Yapısal Ölçütler	60
2.7.3. Finansal Fiyatlar	60
2.7.4. Ürün Çeşitleri	61
2.7.5. İşlem Maliyetleri	61
2.8. FİNANSAL GELİŞME GÖSTERGELERİ	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI VE EKONOMETRİK

ANALİZ

3.1. LİTERATÜR	69
3.2. EKONOMETRİK ANALİZ	74
3.2.1. Metodoloji	74
3.2.1.1. Panel Veri Analizi	74
3.2.1.1.1. Panel Verinin Avantajları ve Sınırlamaları	75
3.2.1.1.2. Doğrusal Panel Veri Modelleri	76
3.2.1.1.3. Uygun Tahmincinin Seçimi İçin Kullanılan Testler	77

3.2.1.1.3.1. Birim ve/veya Zaman Etkisi Varlığının Sınanması.....	78
3.2.1.1.3.2. Sabit Etkiler Tahmincisi ile Tesadüfi Etkiler Tahmincisi Arasında Tercih.....	78
3.2.1.1.4. Sabit Etkiler – Tesadüfi Etkiler Modelleri, Tahmincileri ve Temel Varsayımların Testleri	78
3.2.1.1.4.1. Sabit Etkiler Modeli	78
3.2.1.1.4.2. Tesadüfi Etkiler Modeli.....	80
3.2.2. Veri Seti ve Model.....	81
3.2.3. Ampirik Bulgular	82
3.2.3.1. Olabilirlik Oranı (LR) Testi ve Sonuçları	82
3.2.3.2. Hausman Testi ve Sonuçları.....	84
3.2.3.3. Temel Varsayımların Test Sonuçları	85
3.2.3.3.1. Heteroskedasite Test Sonuçları	86
3.2.3.3.2. Otokorelasyon Test sonuçları	87
3.2.3.3.3. Birimler Arası Korelasyon Test Sonuçları.....	88
3.2.3.4. Çoklu Doğrusal Bağlantının Araştırılması	90
3.2.3.5. Normal Dağılım Varsayımının Test Edilmesi.....	90
3.2.3.6. Nihai Modelin Tahmini ve Ekonometrik Yorum	91
3.2.3.7. İktisadi Yorum ve Politika İmaları	95
SONUÇ.....	100
KAYNAKÇA.....	104

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Sanayi Devrimleri.....	19
Tablo 2: Temel Sektörlerin GSYİH İçindeki Yüzdellik Oranı (Gelişmiş Ülkeler)	20
Tablo 3: Temel Sektörlerin GSYİH İçindeki Yüzdellik Oranı	21
Tablo 4: Sanayisi Gelişmiş Ülkeler ve Dünya Toplam İmalat Sanayi Katma Değeri (Cari Fiyatlarla, Milyar Dolar)	25
Tablo 5: Finansal Sistemi Oluşturan Unsurlar	37
Tablo 6: Mukayeseli Olarak Para ve Sermaye Piyasaları	40
Tablo 7: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Organize ve Tezgah Üstü Piyasalar	42
Tablo 8: Para Piyasası Araçları.....	45
Tablo 9: Sermaye Piyasası Araçları	47
Tablo 10: Finansal Gelişme Endeksinde Kullanılan Değişkenler	64
Tablo 11: Finansal Gelişme Göstergesi Olarak Kullanılan Değişkenlerin Literatür özeti	65
Tablo 12: Değişkenlere Ait Özet İstatistikler	82
Tablo 13: Değişkenlerin Logaritmik Dönüşüm Sonrası Özet İstatistikleri.....	82
Tablo 14: Olabilirlik Oranı (LR) Testi Sonuçları	83
Tablo 15: Hausman ve Rhausman Test Sonuçları	85
Tablo 16: Levene, Brown ve Forsythe’ nin Test Sonuçları	86
Tablo 17: Durbin-Watson ve Baltagi-Wu’ nun LBI Test Sonuçları	88
Tablo 18: Pesaran ve Friedman’ ın Test Sonuçları	89
Tablo 19: VIF Kriteri Sonuçları.....	90
Tablo 20: Normal Dağılım Test Sonuçları.....	91
Tablo 21: Driscoll – Kraay Tahmincisi ve Nihai Model	93

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Sanayi 4.0 Modelini Oluşturan Teknolojiler	18
Şekil 2: Sanayisi Gelişmiş Ülkelerin Toplam İmalat Sanayi Katma Değeri(Cari Fiyatlarla, ABD Doları)	23
Şekil 3: Sanayisi Gelişmiş Ülkeler ve Gelişmekte olan Ülkelerin Toplam İmalat Sanayi Katma Değeri (Cari Fiyatlarla, ABD Doları)	24
Şekil 4: Türkiye Toplam İmalat Sanayi Katma Değeri.....	26
Şekil 5: Finansal Sistemin İşleyişi	36
Şekil 6: Finansal Gelişme Endeksi İçin Kullanılan Değişkenlerin Sınıflandırılması.....	63
Şekil 7: Temel Sektörlerin GSYİH İçindeki Payları (%).....	96

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADF	: Augmented Dickey-Fuller
AMB	: Avrupa Merkez Bankası
API	: Açık Piyasa İşlemleri
Ar-ge	: Araştırma – Geliştirme
ASSAM	: Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BİST	: Borsa İstanbul
ÇDB	: Çoklu Doğrusal Bağlantı
Çev	: Çeviren
DİBS	: Devlet İç Borçlanma Senetleri
ECM	: Hata Düzeltme Modeli (Error Correction Model)
Ed.	: Editör
EKK	: En Küçük Kareler
FED	: Amerikan Merkez Bankası
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
IT	: Enformasyon Teknolojileri (Information Technologies)
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KEG	: Kaldor’ un Büyüme Motoru (Kaldor’s Engine of Growth)
MTA	: Maden Tetkik Arama

MVA	: Üretim Katma Değeri (Manufacturing Value Added)
NASDAQ	: National Association of Securities Dealers Automated Quotations
NYSE	: New York Borsası (The New York Stock Exchange)
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development)
OTC	: Tezgah Üstü Piyasalar (Over The Counter)
ÖSKH	: Özel Sektöre Verilen Krediler
PCA	: Temel Bileşenler Analizi (Principal Component Analysis)
PLC	: Programlanabilir Mantıksal Denetleyici (Programmable Logic Controller)
PP	: Phillips-Peron
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TDK	: Türk Dil Kurumu
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
U.S.A	: Amerika Birleşik Devletleri (United States of America)
UNIDO	: Birleşmiş Milletler Endüstriyel Kalkınma Teşkilatı (United Nations Industrial Development Organization)
V.b	: Ve benzeri
V.d	: Ve diğerleri
VAR	: Vektör Otoregresyon (Vector Autoregression)
VDMK	: Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler
VIF	: Varyans Büyütme Faktörü (Variance Inflation Factor)

Vs : Ve saire
YİKH : Yurtiçi Toplam Kredi Hacmi
ZKÜ : Zonguldak Karaelmas Üniversitesi